

Papua New Guinea

Amsterdam

Instituut voor de Tropen

dinsdag 7 en woensdag 8 juni 1988

20.30 uur

Taiwan

Soeterijn

dinsdag 14 en woensdag 15 juni 1988

20.30 uur

Tonga

Soeterijn

maandag 20 en dinsdag 21 juni 1988

20.30 uur

Deze produkties kwamen tot stand in samenwerking met
The Extra European Arts Committee:

- Maison des Cultures du Monde - Parijs
- Internationales Institut für Vergleichende Musikstudien und Dokumentation - Berlijn
- Centro Ricerche Teatrali Teatro dell 'Arte - Milaan
- Ateliers d'Ethnomusicologie - Genève
- Koninklijk Instituut voor de Tropen - Amsterdam

Papua New Guinea

MUZIEK EN DANS UIT DE PACIFIC

Het Holland Festival 1988 richt zich wat betreft niet-westerse muziek en dans op de vrijwel letterlijke tegenpool van West Europa: Oceanie. In samenwerking met de leden van de Extra European Arts Committee in Parijs, Berlijn, Londen, Genève, Milaan en Amsterdam is een programma samengesteld met groepen uit het Polynesisch koninkrijk Tonga, het Melanesisch Papua New Guinea en, misschien verrassend, het eiland Taiwan. Want hoewel meer dan 95% van de huidige bevolking van Taiwan van oorsprong Chinees is, behoren de 'aboriginals' van Taiwan, kleine bevolkingsgroepen die voornamelijk het oostelijk bergland van het eiland bevolken, wat betreft taal en cultuur oorspronkelijk tot de Polynesiërs.

De Pacific is waarschijnlijk voor West-Europeanen een van de meest onbekende delen van de wereld. Expeditie van de Portugees Magelhaen en, meer dan twee eeuwen later, van de Engelsman Cook hebben dan wel het bestaan onthuld van een ontelbaar aantal volken en beschavingen verspreid over de talloze eilanden van de Grote Oceaan, maar hun cultuur heeft tot nu toe, buiten een kleine kring van specialisten, nauwelijks op enige aandacht uit het westen mogen rekenen.

Zoals overal ter wereld is de politieke en economische kolonisatie van de Pacific samengegaan met de doortastende arbeid van missionarissen, wiens eerste en voornaamste doel was het uit-

bannen van elke uiting en elk gebruik dat niet strookte met de christelijke ethiek. De laatste jaren ontstaat er echter, na enkele eeuwen van onderwerping, een nieuwe tendens tot herstel van oorspronkelijke culturele waarden. Het in 1972 gestarte Pacific Festival, dat sindsdien jaarlijks op wisselende plaatsen in het gebied georganiseerd wordt, speelt hierin een belangrijke stimulerende rol.

De meer dan zestig (amateur) musici en dansers uit Papua Nieuw Guinea, Taiwan en Tonga, die de komende weken ons land zullen bezoeken, staan voor de moeilijke opgave om iets van hun cultuur in de per definitie uiterst kunstmatige en vreemde context van een westers theaterpodium op ons over te brengen. Hopelijk draagt de programma-informatie in dit boekje, geschreven door in de verschillende regio's deskundige etnomusicologen, er toe bij dat de voorstellingen het louter exotische overstijgen.

Huib Haringhuizen

PAPUA NEW GUINEA

Melpa uit Mount Hagen
Huli uit Tari

Papua New Guinea is een onafhankelijke staat, met ruim drie miljoen inwoners, gelegen op de oostelijke helft van het eiland Nieuw Guinea, de Bismarck Archipel en de noordelijke Salomon Eilanden. Recent archeologisch onderzoek wijst uit dat de eerste bewoners ongeveer 50.000 jaar geleden Papua New Guinea bereikten. Hoewel de enorme verscheidenheid in taal vaak benadrukt wordt (er worden meer dan 700 verschillende talen in Papua New Guinea gesproken) is het onjuist te veronderstellen dat al deze groepen volstrekt geïsoleerd van elkaar leven. Het maakt het echter wel moeilijk om van muziek en dans van Papua New Guinea in het algemeen te spreken. De gelegenheden waarbij muziek en dans worden uitgevoerd verschillen van regio tot regio, hoewel het voor vrijwel elke groep geldt dat muziek en dans een belangrijke rol speelt bij gebeurtenissen als initiatie, rouw, welkom en afscheid, uitwisseling van kostbaarheden, voor en na gevechten, feesten, en ook voor persoonlijk amusement.

Bij feestelijke gelegenheden is het gewoonte dat de deelnemers zich uitgebreid en met zorg opmaken. Veren, bladeren, kettingen, olie op de huid, en verf, met name op het gezicht, zijn de belangrijkste attributen. Deze vertoning van pracht en praal dient een twee-ledig doel:

In de eerste plaats richt men zich op de geesten van de voorouders. Deze worden verantwoordelijk geacht voor het soepel verlopen van dagelijkse gang van zaken, terwijl de gezonde groei van kinderen, gewassen en varkens van hun goedgestemdheid afhangt. Wanneer de dans, de versieringen en het begeleidende feest succesvol zijn, kunnen de geesten zich bij de dansers voegen.

In de tweede plaats is de opsmuk bedoeld voor de toeschouwers, en met name de toeschouwers van de andere sexe. Opmaak en fraaie dansbewegingen dienen een erotische aantrekkingskracht te hebben. Wanneer een vrouw zich tijdens de dans bij een man voegt is dat een teken van haar interesse in hem. Vaak worden er voor de dans liefdesrituelen uitgevoerd om de aantrekkingskracht te versterken.

Zowel de Melpa als de Huli wonen in het hooggebergte van Centraal Nieuw Guinea. De bevolking van deze streek behoorde tot de eerste tuinbouwers ter wereld. Meer dan 9000 jaar geleden verbouwden zij al bananen, zoete aardappels (yam) en suikerriet. Op dit moment bestaat hun voornaamste voedsel uit zoete aardappels, aangevuld met voedsel als taro, bananen, bladgroenten en suikerriet. Inkomsten worden voornamelijk verkregen uit de verkoop van koffie, thee en groenten.

In tegenstelling tot de bevolking uit de kustgebieden wonen de mensen uit het hooggebergte niet in dorpen, maar in verspreide familienederzettingen, gegroepeerd rond hun aardappelveldjes. De bevolkingsdichtheid in de bergstreken is hoog.

DE MELPA

De Melpa wonen in het westelijk deel van de Hoogland Provincie, rond het plaatsje Mount Hagen. Met hun aantal van ongeveer 70.000 vormen zij een van de grootste taalgroepen in Papua Nieuw Guinea. Zij zijn vooral bekend vanwege de MOKA: uitwisselingsrituelen van waardevolle goederen als olie, zout, varkens, schelpen, en tegenwoordig ook geld.

In veel streken van Papua New Guinea wordt leiderschap niet geërfd. Een man wordt al dan niet belangrijk ('big man') door zijn eigen verdiensten. Hierbij is het niet zo zeer zaak om rijkdommen te bezitten, maar veeleer om rijkdommen weg te geven, zodat mensen bij hem in de schuld staan. In de streek rond Mount Hagen is het organiseren van een moka-festival een van belangrijkste manieren om zulke schulden te creëren en zodoende invloed, macht en aanzien te demonstreren of te winnen.

Moka bestaat traditioneel uit het uitwisselen van waardevolle goederen. In het ideale geval wordt meer weggegeven dan voorheen ontvangen is. Iemand verovert leiderschap voornamelijk door het welslagen van een moka. Een moka-festival is tevens de voornaamste gelegenheid voor de meeste Melpa dansen.

MIRL en KENANBU zijn de voornaamste mannendansen die bij een moka worden uitgevoerd.

Mirl wordt gedanst door mannen in vol ornaat met zwart gemaakte gezichten. Ze dansen in een lange rij met hun

gezicht naar de toeschouwers. Veel mannen bespelen trommels, anderen dragen speren of pijl en boog. De trommels worden evenwijdig aan de grond vastgehouden en unisono aangeslagen. Het eerste deel van de dansmuziek is vocaal met tekst. Het ritme is langzaam. Na een aantal keren de tekst herhaald te hebben, wordt deze vervangen door losse woorden die op de zelfde melodie gezongen worden. Het tempo van het tromritme verdubbelt en de dansbewegingen worden meer expliciet.

De bewegingen van de dans bestaan uit het op de plaats op de tenen gaan staan, om vervolgens de knieën te buigen zodat het schort (mbal omb) van de danser naar voren zwaait. De dansers moeten met rechte rug en schouders naar achteren door de knieën zakken. Hun veren en schorten dienen gelijktijdig en elegant te bewegen. Om deze synchroniteit te bereiken staan de dansers elleboog aan elleboog, of haken hun pinken in elkaar. Hoewel mirl in principe een mannendans is komt het voor dat een ongetrouwd meisje met haar geliefde, of met een man die zij aantrekkelijk vindt, meedanst.

Voor het dansen van de kenanbu vormen de mannen rijen van vier. Zij stampen hard met hun voeten op de grond, om de dansruimte voor het gemeenschappelijke mannenhuis af te bakenen. Magische kruiden worden in een pot in het midden van de dansers geplant, om de geesten van de voorouders aan te trekken. Bij kenanbu worden geen trommels gebruikt. Wel komt het evenals bij mirl voor dat meisjes zich bij de dansers voegen.

WERL is de vrouwelijke tegenhanger van de wirl. De dans wordt overwegend door getrouwde vrouwen uitgevoerd; mannen worden niet geïnviteerd. De vrouwen dansen apart van de mannen. Ze zijn zwaar behangen met veren hoofdtooien, ontelbare kettingen en bladeren armbanden. De gezichten van de vrouwen zijn in tegenstelling tot de zwarte gezichten van de mannen overwegend rood geverfd. Ze begeleiden de dans met trommels. De bewegingen bestaan uit lichte kniebuigingen om en om, soms leunend op een stok. Af en toe draaien zij hun beschilderde en versierde ruggen naar de toeschouwers. Net als bij mirl zijn de liedteksten van de werl serieus.

In contrast met deze serieuze dansen wordt de MILEI gedanst. De milei is een seksueel uitdagende dans, over het algemeen door ongetrouwde vrouwen uitgevoerd. De danseressen staan in een cirkel, hand in hand, rond een kleine groep in het midden. Bij het begin van het lied staan ze stil, maar zodra het tempo omhoog gaat bewegen zij met steeds grotere sprongen tegen de klok in.

Een moka festival wordt vaak gevolgd door een verleidingdans, de AMB KENAN, ook wel omschreven als 'het draaien van het hoofd'. Ongetrouwde en getrouwde mannen gaan 's avonds naar het huis van een meisje. Zij ontsteken een vuur en zingen totdat het meisje, meestal vergezeld door enkele andere vrouwen, achter uit het huis komt. Dan begint een verleidingsritueel, onder begeleiding van zang.

De trommel die door de Melpa bespeeld wordt is de NDITING. Zoals overal in Papua New Guinea is deze gemaakt van een uitgeholde boomstam, soms zandlopervormig, soms cilindrisch van vorm. Eén kant is open, de andere kant is bespannen met huid. In de laaglanden wordt hier meestal hagedissenhuid voor gebruikt, maar in de bergen, waar het te koud is voor dit soort grote reptielen, wordt meestal de onthaarde huid van een buideldier gebruikt. Deze wordt gedrenkt in water op de trommel bevestigd, zodat hij met de juiste vorm en spanning kan opdrogen. Alhoewel de trommels niet specifiek gestemd zijn, wordt de juiste klank bereikt door het vel met bolletjes bijenwas te bewerken en de trommel boven een vuur op te warmen. Vaak gebeurt dit tussen de liederen door.

Een ander instrument dat door de Melpa bespeeld wordt is de KOAPEL-AMING, een rechte bamboe fluit met vier vingergaten die in het bamboe worden gebrand. Het instrument komt algemeen voor in de Mount Hagen streek, en oostelijk daarvan. De fluit wordt meestal door mannen bespeeld. Zij imiteren zangmelodieën, of gebruiken het instrument ter begeleiding van zang.

DE HULI

De Huli wonen ongeveer 150 kilometer westelijk van Hagen, in het Tari district. Hun taal is zeer in de verte enigszins verwant aan het Melpa, en wordt door ruim 60.000 mensen gesproken. Hun woonplaatsen bestaan meestal uit kleine nederzettingen van twee huizen elk. Een huis wordt bewoond door de mannen en jongens ouder dan zeven jaar. Het andere huis wordt bewoond door de vrouwen, meisjes en kleine kinderen. Het voedsel van de Huli is grotendeels gelijk aan dat van de Melpa: zoete aardappels, taro, bananen, bladgroenten en suikerriet.

De meest bekende Huli-dans is de MALI IVA. Oorspronkelijk werd de dans uitgevoerd ter afsluiting van een succesvol magisch ritueel. Tegenwoordig wordt hij echter ter gelegenheid van allerhande festiviteiten uitgevoerd, ritueel of niet.

De dansers vormen twee rijen tegenover elkaar. De belangrijkste mannen voeren de rijen aan, de jongens volgen. Elke danser slaat het ritme van de dans, of op een trommel, of met twee stokken tegen elkaar, of simpelweg door in de handen te klappen.

De dansers dragen ceremoniële kleding met pruiken in de vorm van een halve maan (de 'manda hare' of 'manda mindibi'), afgezet met rode papagaaieveren. De ceremoniële ceintuur van berkenschors is versierd met geweven wijnrankpatronen en met dun riet. De gezichten van de dansers zijn met gele klei (ambuago) beschilderd, de gelaatstreken met rode klei (digili) versterkt. Het lichaam is okergeel

(hare) geverfd, verkregen door klei met water te mengen en te koken in een pot of kalebas. Tenslotte wordt het lichaam met behulp van gras met boomolie (mbagua) ingesmeerd. Tijdens de repetities voor de dans spelen de mannen trommels en jodelen zij ter ondersteuning van het ritme. Tijdens de uitvoeringen wordt echter niet gejodeld, en proberen de dansers hun gezicht zo strak mogelijk te houden om te voorkomen dat de verf barst.

Een deel van het Huli-repertoire is vocaal. IBIGANA (letterlijk 'druppelend water') is de term die de Huli voor hun zang gebruiken, en speciaal voor die liederen die in het 'dawanda' huis gezongen worden, waar mannen een vrouw komen zoeken. Bij dergelijke bijeenkomsten zitten de mannen en de vrouwen in eerste instantie gescheiden van elkaar. De mannen zingen een lied dat refereert aan een bepaalde vrouw, en vervolgens een couplet over elke man die aanwezig is. Wanneer er gezongen wordt over een man, die één van de vrouwen wel aanstaat, dan gaat zij naast hem zitten. Het zingen gaat door tot elke vrouw een partner heeft gevonden. De tekst van deze liederen (dawanda u) worden door de solist geïmproviseerd, en vervolgens door het koor nagezongen.

Wat betreft muziekinstrumenten bespeken de Huli niet alleen trommels, vergelijkbaar met de Melpa-trommels, maar ook de muziekboog, de panfluit en de mondharp. Deze instrumenten, die een zeer bescheiden geluidsvolume produceren, worden meestal gebruikt ter begeleiding van poëtische liederen.

Met name de muziekboog (gawa) wordt door zowel mannen als vrouwen gebruikt om op discrete poëtische wijze affectie voor de andere sexe uit te drukken.

De gawa is een muziekboog waarbij de mond als resonator wordt gebruikt. De snaar is in twee delen verdeeld, beide snaarhelften een grote terts in toonhoogte verschillend, en wordt met een plectrum aangeslagen. Soms wordt de

linkerduim gebruikt om om de toonhoogte van één van de snaren te verhogen.

Gawa's voor mannen en voor vrouwen verschillen in grootte zowel als in speelwijze. De Huli beschouwen een gawa-uitvoering als een artistiek hoogtepunt, dat de afwezige geliefde zal doen smachten naar de speler.

Don Niles

Papua New Guinea

TAIWAN

De Amis, de Bunun en de Paiwan

Het is ongeveer vierhonderd jaar geleden dat Europese handelaars voor het eerst de Straat van Taiwan passeerden, op weg naar de Chinese zee. Een Portugese navigator doopte het eiland tot 'Ilha Formosa' (mooi eiland), tot voor kort de benaming van Taiwan. Historisch gezien is het de 'Eeuw van de Ontdekkingsreizen', het tijdperk waarin met name de Spanjaarden en de Portugezen hun handelsroutes in het Verre Oosten ontwikkelden en uitbreidden. De toenmalige bevolking van Taiwan behoorde linguïstisch tot de familie van Austronesische en Malayo-Polynesische talen.

Gedurende de 17e eeuw stond Taiwan gedeeltelijk onder Nederlands, gedeeltelijk onder Spaans koloniaal bestuur. De Nederlanders beheersten van 1624 tot 1661 de zuidwest-kust van Taiwan, de Spanjaarden van 1629 tot 1642 het Tamshui gebied, en de regio Keelung in het noorden van Taiwan. Zij voerden handel met de plaatselijke bevolking en bedreven missionarisch werk in de betreffende gebieden. De Nederlanders werden uiteindelijk in 1661 door Chinese troepen van de Ming Dynastie verdreven uit Taiwan, waarna het eiland onder Chinees bestuur viel. Gedurende de 17e en 18e eeuw verhuisden grote aantallen Chinezen, voornamelijk afkomstig uit Fujian, van het Chinese vasteland naar Taiwan.

De oorspronkelijke bevolking van Taiwan werd door de Chinezen tijdens de Ch'ing Dynastie ingedeeld in verschillende categorieën. Afhankelijk van de mate waarin zij zich aangepast hadden aan de Chinese Han cultuur werden zij betiteld als 'hua-fan' (beschaafd), 'shen-fan' (ruw), 'shu-fan' (aangepast) enzovoorts. Japanse antropologen die in later tijd onderzoek deden naar de autochtone bevolking van Taiwan ontwierpen een vergelijkbaar classificatiesysteem. Zij concludeerden dat de bevolking van de laagvlakte zich het meest had aangepast, maar dat de bevolkingsgroepen in de bergstreken zich nauwelijks hadden geassimileerd, en een grote mate van culturele autonomie bewaard hadden.

De oorspronkelijke bevolking van het laagland woont verspreid over de Ilan vlakte in noord-oost Taiwan en de vlakte langs de westkust. Zij bestaat uit de volgende negen stammen: de Kuvalan, de Ketagalan, de Luilang, de Taokas, de Pazeh, de Papora, de Babuza, de Hoanya, en de Siraya. Reeds tijdens de Nederlandse overheersing van Taiwan waren zij dermate geassimileerd dat de meeste van hun tradities en talen uitgestorven zijn.

Dat geldt niet voor de tien stammen die met een totaal van ruim 320.000 inwoners de oostelijke bergstreken van Taiwan bewonen: de Atayal, de Saisiat, de Bunun, de Tsou, de Thao, de Paiwan, de Rukai, de Puyuma, de Amis, en de Yami die op Orchidee Eiland ten zuidoosten van de Taiwanese kust wonen. Hoewel hun talen tot dezelfde linguïstische familie behoren hebben ze elk

hun eigen cultuur, hun eigen sociale organisatie, hun eigen taal behouden. Met de muziek, dans en rituelen van drie van deze groepen, de Amis, de Bunun en de Paiwan, kunt U in dit programma kennis maken.

AMIS

Met een totaal aantal van ongeveer 120.000 wonen de Amis aan de zuidoost kust van Taiwan. Zij vormen traditioneel een matrilineaire samenleving, waarin de man na het huwelijk bij de familie van de vrouw intrekt. Een complex systeem van 10 tot 12 verschillende leeftijdsgraden zorgt er voor dat personen van dezelfde leeftijd een bepaald aantal privileges en verplichtingen hebben, voornamelijk wat betreft de relaties tussen de inwoners van verschillende dorpen. Wat betreft traditionele ambachten zijn de Amis de enige groep op Taiwan die de kunst van het pottenbakken nog beheersen.

Programma:

1.Sapilimoth a Ladiw - welkomslied

2.Sapakaif a Ladiw - huwelijkslied

De Amis vormen een matriarchale gemeenschap, waarbij de man bij de familie van de vrouw introuwt. De huwelijkskeuze is gewoonlijk vrij. Als de huwelijksdatum is vastgesteld treft de bruidegom zijn voorbereidingen. Brandhout, varkensvlees, rundvlees en wijn worden ten teken van de verloving aan de ouders van de bruid geschonken.

Op de ochtend van de trouwdag

verzamelen familie en vrienden van de bruid zich voor het huis en stampen hard op de grond met bamboestokken. Na de huwelijksceremonie wordt er feest gevierd, en worden er felicitaties voor de nieuwe schoonzoon gezongen.

3.Kaso'awan a Lidiw - drinklied

4.Pakaen to Kolog - lied van de jonge buffelhoeder

Dit is een lied van een jongen die verdrietig is omdat hij te jong is om de volwassenen te vergezellen wanneer zij de waterbuffels laten grazen.

5.Sapikagkag - werklied

6.Sapi'ot'ot a Ladiw - werklied

7.Sapaka'orar a Ladiw - regenlied

Dit lied wordt door de dorpelingen van Malan gezongen tijdens periodes van grote droogte. Het ritueel wordt gehouden in een droge rivierbedding. De dorpelingen provoceren de goden door hen uit te schelden, zodat zij uit woede de mensen met een stortbui zullen verjagen.

8.Pahrek a Mihafa a Sakalikakoda - lied van de overvloedige oogst Na het oogsten van de gierst vieren de Amis uit Malan een ceremonie die begint met volle maan en die enkele dagen duurt. De feestelijkheden luiden tevens het begin van het nieuwe jaar in. De dorpsoudsten rapporteren in het dorpshuis de resultaten van de oogst, en danken de goden voor de overvloedigheid. Jonge mannen en vrouwen dansen in een cirkel voor het dorpshuis, en zingen daarbij dit lied.

9.Ladiw No Mato'saay - lied uit eerbied voor de voorouders

10.Ladiw No Lakagaw - lied van de vrouwen

Bij de Amis is de vrouw het hoofd van het gezin. Jonge vrouwen komen samen bij het dorpshuis om het oogst-ritueel te vieren. Oudere vrouwen bezoeken elkaar thuis, en zingen daar dit oogstlied.

11.Ladiw No Sapalafag - welkomslied voor gasten

12.Saynokay a Lidaw - afscheidslied

BUNUN

In tegenstelling tot de Amis vormen de ongeveer 35.000 Bunun een patrilineaire gemeenschap, met zeer gecompliceerde regels voor huwelijk, verwantschap en erfrecht. Mandenvlechten is een van de mannelijke ambachten bij de Bunun.

Wat betreft hun muziek is met name de traditionele meerstemmige zang zeer opmerkelijk.

Programma

1.Mati-lu-mah - marslied

De Bunun wonen hoog in de bergen, waardoor zij vaak grote afstanden moeten afleggen om bij hun akkers te komen. Dit lied wordt door de landwerkers op weg naar huis gezongen. Hun gezang waarschuwt de thuisblijvers het avondeten vast te bereiden.

2.Pa-si-put-put - ritueel gezang voor

de god van de gierst

Gierst is het hoofdvoedsel van de Bunun. Dit lied zonder tekst wordt gezongen na het zaaien van de gierst. De mannen uit het dorp vormen een cirkel en zingen, meerstemmig, langzaam stijgende tonen. Met het stijgen van de muziek wordt de god van de gierst uitgenodigd bezit te nemen van het graan en een goede oogst te waarborgen.

3.Pis-lai - magisch lied

Tijdens de jaarlijkse Mah-lah-ta-gia ceremonie worden er gebeden opgezegd om een goede jacht en vangst af te smeken. De sjamaan gaat de mannen voor in een ritueel waarbij de geweren door middel van spreken voorzien worden van magische krachten.

Vrouwen mogen bij dit ritueel niet aanwezig zijn.

4.Pis-hai-mu - overwinningslied na het succesvol koppensnellen

De Bunun snelden koppen ten teken van dapperheid, als wraak, om meningsverschillen op te lossen, of in de hoop op een betere gierstoogst. Dit lied werd gezongen wanneer succesvolle koppensnellers door hun trotse stamgenoten werden verwelkomd.

5.Ma-las-ta-pag - verslag van een koppensnelexpeditie

Dit is geen lied, maar een verslag van iemands succes bij het koppensnellen.

6.Mis-av Ka-ju-das - drinklied

7.Pis-ta-hu - bezweringslied

Dit lied wordt gezongen door een groep sjamanen om de krachten te

hernieuwen. Met behulp van een bos gras wordt de kracht van de oudste sjamaan op de anderen overgebracht.

8. Pis-dai-dad - treurlied

9. Mal-ka-kiv - kinderliedje

10. Ai-e - werklid

Dit lied verhaalt over de avonturen van hen, die ver van huis op het veld moeten werken.

PAIWAN

De ongeveer 60.000 Paiwan hebben grote culturele en sociale overeenkomsten met de Rukai; tot voor kort werden zij als één stam beschouwd. Hun erfrecht gaat uit van het eerstgeboorterecht, onafhankelijk van het geslacht. De Paiwan vormen een uiterst hiërarchische samenleving, waarin een groot verschil tussen de 'adel' en het gemene volk wordt gemaakt. Zo mag alleen de adel in het bezit zijn van stenen en houten beelden met beeltenissen van mensen, maar ook van slangen en herten, dieren die veelvuldig terugkeren in de mythologie van de Paiwan. Deze beeltenissen spelen een belangrijke rol bij de rituelen van de Paiwan, en met name bij de voorouderverering.

Programma

1. Zian nua Rharhaka tsan - dans van de dapperen.
Het lied wordt gezongen door de ouderen uit het dorp. Tijdens het wijn-
drinken verhalen zij over hun gevech-

ten met vijandelijke dorpen, waarbij ook koppen werden gesneld.

2. Marada Murhi Qujai - regenlied

In tijden van grote droogte vragen de dorpsbewoners de sjamaan een ritueel te houden om regen af te smeken.

3. Fluitsolo

4. Huwelijksceremonie

De Paiwan kennen een aantal verschillende huwelijksvarianten. Zo zijn huwelijken tussen adel en niet-adel gepermitteerd, hoewel de adel dan zeer hoge eisen aan de status van de gewone man of vrouw stelt. Getrouwde paartjes staat het vrij om bij de familie van de man of bij de familie van de vrouw in te trekken.

Rond de leeftijd van 18 jaar vindt gewoonlijk het hofmaken plaats. Het wordt als een eer beschouwd wanneer een meisje veel aanbidders heeft. Jonge mensen uiten hun gevoelens openlijk door middel van zang en dans, in aanwezigheid van hun vrienden. Als een meisje eenmaal heeft toegestemd in een aanzoek zien de andere jongens van verdere pogingen af.

Na de bevestiging van wederzijdse genegenheid zoeken de ouders van het jonge paar een tussenpersoon van hoge komaf. Deze legt een aantal bezoeken af waarbij hij bemiddelt tussen beide families. Na deze bezoeken wordt de datum van het huwelijk vastgesteld, en volgen de feestelijkheden van de trouwdag. Indien de bruid van adel is wordt het ritueel van het rondslingeren van de bruid uitgevoerd. De dag voor de bruiloft bouwt de bruidegom met zijn vrienden voor het huis van de bruid

een bamboeconstructie. Een touw wordt als schommel in de constructie gehangen. Op de trouwdag wordt de bruid in deze schommel tussen haar familieleden heen en weer geslingerd, als symbool van groei en voorspoed.

In vroeger tijden kwam het gedwongen

huwelijk door schaking vaak voor. Tegenwoordig is dit niet meer gebruikelijk, maar sporen van dit gebruik zijn nog in de huwelijksceremonie terug te vinden.

Hu Tsang-houei en Hsu Ying-chou

Taiwan

TONGA

Afokoula ensemble

Tonga is het enig overgebleven koninkrijk in Polynesië. Het bestaat uit 37 bewoonde eilandjes met in totaal ruim 100.000 inwoners. De eerste berichten in Europa over Tonga, en met name muziek uit Tonga, zijn afkomstig van kapitein Cook, die op zijn ontdekkingsreizen in 1773 en in 1777 de eilanden bezocht. James Cook was vol lof over de ritmische en synchrone bewegingen van de dansers, en over de meerstemmige zang. Omdat Cook er zo'n plezierige tijd had doorgebracht, doopte hij de eilanden 'de vriendelijke eilanden'.

Maar toen de Britten zich aan het begin van de 19e eeuw op Tonga vestigden, en met kracht de protestantse missie ter hand namen, nam het aantal traditionele liederen en dansen in snel tempo af. Zo ontstond er in de tweede helft van de vorige eeuw een nieuwe nationale dans, waarin elementen uit allerlei verschillende dansen op een dusdanige manier verenigd waren dat het acceptabel voor de missionarissen was. De dans kreeg de naam LAKALALA, letterlijk 'voorzichtig stappen' of 'flink doorstappen'.

Rooms-katholieke missionarissen, die midden 1800 de overhand op Tonga kregen, waren toleranter ten opzichte van traditionele liederen en dansen. Een deel van het oude repertoire werd in de katholieke eredienst geïntegreerd.

James Cook roemde in de 18e eeuw al de fraaie meerstemmige zang op Tonga. Eén van de kenmerken van deze polyfonie is, dat de hoofdmelodie, de 'fasi', niet in de bovenste stem, maar in een van de middenstemmen gezongen wordt. De fasi is, in tegenstelling tot de andere stemmen, melismatisch, dat wil zeggen dat meerdere tonen op één letergreep gezongen worden. Deze stijl wordt 'fakahéhé' genoemd. De hoge partijen worden in een mannenkoor vaak met falsetstem gezongen.

Tonganezen preferen, met name waar het dans betreft, een goede interactie tussen uitvoerenden en publiek. Reacties van het publiek in de vorm van klappen en goedkeurende kreten stimuleren de artiesten. Dit kan leiden tot wederzijdse extase, 'mafana' (letterlijk 'warmte' of 'vrolijkheid') genoemd.

Een van de belangrijkste rituelen op Tonga is de KAVA ceremonie. Bij speciale gelegenheden wordt de gedroogde wortel van een van een peperstruik met een steen fijngestampt in een kom water. De kava wordt gezeefd door een doek met traditionele, haast dans-achtige armbewegingen, totdat er een geconcentreerd drankje overblijft. Na zorgvuldige verdunning wordt de drank in de bast van een kokosnoot aan de deelnemers opgediend, in volgorde van sociale rang.

Programma

1. Fangufangu neusfluit

Voor de Europese kolonisatie werd de neusfluit in geheel west Polynesië gespeeld. Tegenwoordig komt het instrument alleen nog op Tonga en het naburige Niue voor.

Fangufangu betekent letterlijk 'zachtjes blazen', en verwijst naar het kleine beetje adem uit een neusgat dat voldoende is om de fluit te bespelen. Het woord betekent echter ook 'zachtjes ontwaken', en refereert aan de tijd dat chiefs met een fluitserenade gewekt werden.

Het instrument is gemaakt van een enkel stuk bamboe, aan weerszijde met een natuurlijke knoest afgesloten.

2. Vijf 'Otahaka dansen

De 'otahaka (letterlijk 'rij van dansers met armbewegingen') is een zeer oude dans, waarvan nog slechts enkele varianten bekend zijn. Het is een zittans die voornamelijk door vrouwen wordt uitgevoerd

3. Hiva Kakala

Hiva kakala betekent letterlijk 'geurlied'. Het is een soort serenade, vroeger zonder begeleiding gezongen, tegenwoordig op snaarinstrumenten begeleid. Symbolische teksten over bloemen en schoonheid zijn bedoeld om de liefde in een vrouwenhart te wekken. Soms wordt hiva kakala gezongen door aanbidders die op een kavafeest bij een vrouw thuis aanwezig zijn.

4. Me'etu'upaki dans

Tijdens zijn verblijf op Tonga woonde kapitein Cook met zijn bemanning

diverse malen uitvoeringen van deze energieke mannendans bij. In de bewegingen van de dans worden man-tot-man gevechten nagebootst. Er is nog maar één variant van de dans bekend, die uitsluitend mag worden uitgevoerd door directe afstammelingen van de laatste Tu'i Tonga. De dans wordt jaarlijks op de verjaardag van de koning, en soms op officiële en kerkelijke hoogtijdagen gedanst.

5. Tau'olunga solodans

Deze vrouwendans werd begin deze eeuw uit Samoa overgenomen, maar is inmiddels geheel opgenomen in het Tonga dansrepertoire. De tekst is poëtisch en kan worden beschouwd als een ode aan de natuur.

6. Vijf Ula dansen

De Ula is een traditionele dans voor jonge vrouwen. Het is de enige dans op Tonga die uitsluitend is bedoeld om de schoonheid van de deelnemende vrouwen te tonen. De Ula werd vroeger in aanwezigheid van de Tu'i Tonga uitgevoerd, die na afloop één of meerdere meisjes uitzocht voor slaapkamergenooten.

7. Twee Hiva Usu religieuze gezangen
Door hun zangervaring duurde het niet lang tot de Tonganezen hun eigen christelijke kerkmuziek hadden geproduceerd. Ze repeteerden zo vol overgave dat in 1880 het besluit viel het zingen na 10 uur 's avonds te verbieden. Hiva Usa is responsoriale zang, gekenmerkt door zeer rijke versieringen in de solostem, de fasi.

8. Taualunga dans

Deze dans vormt een combinatie van sierlijke vrouwendans en energieke mannelijke dans, vaak begeleid met kreten en handgeklap. Oorspronkelijk is de Taulunga afkomstig van Samoa. De dans die vanavond wordt uitgevoerd heet 'fa'afetai tele' ('hartelijk dank') en is een combinatie van Samoa en Tonga stijlen.

9. Lakalaka dans

De lakalaka is de officiële Tonga dans bij uitstak. Het langzame openingsdeel vormt de begroeting. In het tweede

deel wordt de schoonheid van het dorp van de dansers bezongen. Het laatste deel vormt het afscheid.

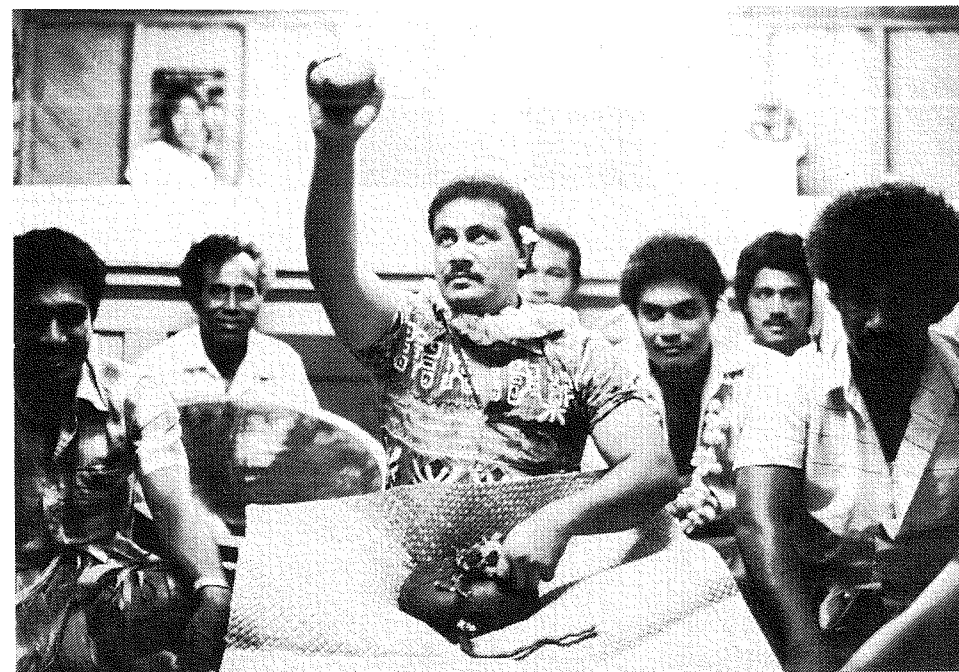
De positie die de dansers innemen wordt bepaald door hun sociale positie, of door hun kundigheid. De middelste dansers zijn het hoogst in rang.

De lakalaka die vanavond te zien is werd in 1936 voor het eerst opgevoerd door de Lomipeau groep uit het dorp Lapaha ter gelegenheid van het vertrek van de huidige koning naar Australië.

Richard Moyle

Tonga

Tonga

Taiwan

HOLLAND FESTIVAL WIJN

Evenals de afgelopen twee jaren is in samenwerking met Sopexa en het Comité Interprofessionel des Vins du Côtes du Rhône te Avignon een speciale Holland Festival wijn geselecteerd.

De selectie is gemaakt door een deskundig proefpanel waarin onder meer Gerard Fagel van restaurant de Hoefslag, de general manager van American, Heinz Strobl, de directie van Sancerre en Robert Leenaers, auteur over wijnen, zitting hadden.

Voor de rode Côtes du Rhône is de keuze gevallen op 'Château Ruth' van G. Meffre in Gigondas. Importeur is Wijn Verlinden te Den Bosch.

De witte wijn is 'Petit Duc' van Père Anselme in Châteauneuf du Pape en wordt geïmporteerd door André Kerstens uit Tilburg.

Zoals gebruikelijk dragen de wijnen het etiket van het Holland Festival kunstenaarsaffiche. Dit affiche, tevens verkrijgbaar als zeefdruk in een gesigeneerde oplage van 125 exemplaren, werd voor 1988 ontworpen door Toon Verhoef.

De wijnen zullen tijdens het Holland Festival worden geschonken in diverse restaurants en theatercafés en zijn verkrijgbaar bij een aantal gespecialiseerde slijters.

SPONSORS

KLM Royal Dutch Airlines
AmericanExpress
PTT Telecommunicatie Amsterdam
Kodak Nederland
Avenue
de Volkskrant
Dommelsche Bierbrouwerij bv
American Hotel
F. van Lanschot Bankiers nv
Fiat Auto Nederland
ICE, Italiaans Instituut voor de buitenlandse Handel;
Koninklijke Wessanen nv;

Reitsma & Wertheim,
overname adviseurs;
Drukkerijen Debussy Ellerman
Harms bv;
Mart. Spruyt bv., Amsterdam
Grafisch Centrum Amsterdam (GCA)
Van der Kroft, Advocaten te Amsterdam
AT&T Nederland bv
Nauta en Haagen bv
Wordperfect Europe bv
Epson Business and
Information Centre bv
Golden Tulip Barbizon Palace

COLOFON

Bestuur:

F.A. Becht (voorzitter)
mr H.J. Jong (penningmeester)
dr L.J.C.M. Le Blanc
dr L. Ginjaar
mr. G. Korthals Altes
drs A.C.H. Kuijpers
J. Muis
mr E.L.L. de Wilde

Directeur:

Adriaan 's-Gravesande

Adjunct-directeur:

Geert Dales

Juridische zaken:

Marcel de Zwaan

Programmering:

Marc Jonkers (dans)
Arthur Sonnen (theater)
Adriaan 's-Gravesande
Elmer Schönberger
(muziek)

Produktieleiding:

Elza Heijman

Producers:

Joseé Voormans
Karin IJzermans

Produktie-assistentie:

Sigi Giesler
Marty Meinardi
Marja Molenwijk
Just Smits
Gwenoële Trapman

Produktie en programmering Off Holland:

Paula van Eijk
Roeland Hazendonk
Renee Jonker
Rob Klaasman
Monica van Steen
Sieuwert Verster

Publiciteit

Irene de Groot
Carla Hazewindus
Neil van der Linden
Marijke Orthel
Marc Wielaert

Pers:

Babs van Overbeek
Anneke de Vries
Anne Wertheim

Sponsoring:

Jolanta Polomski

Secretariaat:

Tineke van Manen
Alma Netten
Jildou Straat
Isabelle Vermeij

Administratie:

Anny Brouwers
Anita van der Kroft

Huishouding:

Lies Bührmann-Indrisie

Grafisch Ontwerp:

Vincent van Baar
(Studio Dumbar)

Druk/Zetwerk:

BV Grafisch Centrum
Amsterdam (GCA)

Foto omslag:

Lex van Pieterse